

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 22 mars 1945 kl. 10 fm.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 186 i första kammaren av herr *Karl Johan Olsson* och nr 175 i andra kammaren av herr *Olsson* i Mellerud. I motionerna, vilka äro lika lydande, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid måtte upptagas till utredning i samband med utredningen om en revision av strafflagen för krigsmakten.

Gällande bestämmelser.

Till en början vill utskottet i korthet redogöra för den militära jurisdiktionen i fredstid enligt gällande bestämmelser.

I de fem första kapitlen (1—29 §§) av lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes angivas de skilda slag av krigsdomstolar, som under freds- och krigstid skola finnas eller kunna bliva inrättade, samt meddelas tillika regler om dessa domstolars sammansättning.

Enligt nämnda lagbestämmelser skola under normala fredliga förhållanden såsom underdomstolar vid krigsmakten fungera krigsrätter med två civila och två militära ledamöter. Vid regemente eller därmed likställt truppförband (kår) av armén, kustartilleriet och flygvapnet skall finnas regementskrigsrätt samt vid en var av flottans stationer stationskrigsrätt. Beträffande andra avdelningar av krigsmakten än de nu nämnda är stadgat, att Konungen äger antingen inrätta särskild krigsrätt för en eller flera sådana avdelningar eller ock bestämma att dylik avdelning skall lyda under viss regements- eller stationskrigsrätt.

De civila ledamöterna i nu nämnda krigsrätter utgöras av krigsdomare och auditör. Den förre, som är krigsrättens ordförande, skall förordnas av Konungen för viss tid eller i särskilda fall utnämnas till befattningen. Krigsdomare skall hava fullgjort vad som föreskrives för att nyttjas i domarämbete och i sådana värv hava ådagalagt insikt och erfarenhet. Till krigsdomare skall företrädesvis utses ordinarie domare i allmän under rätt. Samtliga nuvarande krigsdomare äro förordnade till 1945 års utgång samt innehava krigsdomartjänsten vid sidan av befattning såsom häradshövding, borgmästare, rådman eller assessor i rådhusrätt samt i ett fall såsom juris pro-

fessor. Samme person må anställas såsom krigsdomare vid flera krigsrätter. Såsom ställföreträdare för krigsdomare må förordnas vice krigsdomare.

Auditör vid regements- och stationskrigsrätt skall utnämnas av Konungen och kan förordnas att tjänstgöra även vid särskild krigsrätt, om ej särskilt förordnad auditör där erfordras. Auditören kan liksom krigsdomaren anställas vid flera krigsrätter. Samtliga auditörsbefattningarna äro tillsatta tills vidare. Ställföreträdare för auditör, vice auditör, må förordnas, då så anses erforderligt. För behörighet att vara auditör eller vice auditör krävas samma kvalifikationer som för behörighet att utöva domarämbete.

De militära ledamöterna, vilka växla allt efter den tilltalades tjänstegrad, förordnas av vissa högre militära befälhavare för ett år i sänder eller av Konungen för visst mål, då detta rör åtal mot generalsperson eller flaggman. Vid åtal mot militär eller civilmilitär av officers grad eller tjänsteklass skola städe officerare tjänstgöra i krigsrätten; vid åtal mot underofficer eller någon av manskapet tjänstgöra en officer och en underofficer.

För visst fall är stadgat, att krigsrätten är domför, ändå att krigsdomaren ej är tillstädes i rätten. Detta gäller i mål och ärenden, vilka angå allenast fråga om ersättningsskyldighet för krigsmakten tillhörig egendom, som skadats eller förlorats. Vid handläggning av dylika s. k. undersöknings- eller persedelmål kan krigsrätten följaktligen utgöras av auditören såsom ordförande samt två militärer. De senare skola i sådana fall vara officerare av kaptens grad.

Regements- och stationskrigsrätterna samt de särskilda krigsrätterna lyda under krigshovrätten, vilken är organiserad såsom en särskild avdelning av Svea hovrätt och utgöres av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, en annan ledamot i samma hovrätt, ett krigshovrättsråd och två militära ledamöter, de sistnämnda förordnade av Konungen för tre år i sänder. Krigshovrätten dömer över besvär, som där anföras mot krigsrätternas utslag och mot befälhavares beslut i disciplinmål, samt upptager därjämte såsom första instans vissa mål, i huvudsak sådana som röra tjänstefel av ledamöter i krigsrätt eller av befälhavare vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten och vad därmed äger samband.

Beträffande handläggningen av krigsrättsmål i sista instans är i 20 § regeringsformen föreskrivet, att de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras samt att tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen här till utser och förordnar, böra med domarejäv och ansvar, och utan särskilt arvode, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta.

Allmän åklagare är vid krigsrätt krigsfiskal och vid krigsöverdomstol överkrigsfiskal. I fråga om åtal mot officerare av högre grad skall dock även talan vid krigsrätt föras av överkrigsfiskal. Krigsfiskaler förordnas av Konungen.

De mål som höra till krigsdomstolarna äro i stort sett sådana som angå brott begångna i tjänst vid krigsmakten. Därtill komma i viss utsträckning mål rörande brott, vilka visserligen icke skett i tjänsten men

likväl äga ett nära samband med denna. De brott som sålunda kunna ifrågakomma, äro till större delen behandlade i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 (nr 324).

I viss utsträckning äro här avsedda brott sådana, i fråga om vilka endast militärpersoner kunna vara gärningsmän och vilka icke äga direkt motsvarighet i allmänna strafflagen. Hit höra exempelvis rymning och olovligt undanhållande från krigstjänst, olydnad mot förman, missbruk av förmanskap, försummelser under vakttjänst samt överhuvud taget överträdelser av speciella militära tjänsteplikter. Till militära brott i denna inskränkta betydelse höra även sådan handlingar som, ehuru de strängt taget falla eller kunna falla utom det egentliga tjänsteförhållandet, ansetts särskilt ägnade att undergräva disciplinen inom krigsmakten eller eljest stridande mot militär tukt och ordning, såsom klagan utan skälig anledning mot förman över förnärmelse i tjänsten, hållande av sammankomster för rådpägning i vissa ämnen, varigenom brott mot krigslydnaden kan föranledas m. m. I strafflagen för krigsmakten upptagas därjämte åtskilliga brott, vilka äro straffbelagda även i allmänna lagen, såsom misshandel, ärekränkning och vissa former av skadegörelse. Då sådana brott begås av militär personal, ha de ansetts under vissa förhållanden, på grund av gärningsmannens tjänsteställning eller de speciellt militära intressen, som genom förbrytelserna sättas på spel, erhålla en sådan särskild karaktär, att de böra straffas annorlunda än eljest. Jämte dessa s. k. militärt kvalificerade brott finnas slutligen i den militära strafflagen omnämnda vissa brott, beträffande vilka strängare bestraffning än enligt allmän lag icke befunnits motiverad av gärningsmannens egenskap av krigsman och vilkas upptagande i lagen huvudsakligen dikterats av praktiska skäl, nämligen önskvärdheten att åstadkomma enklare regler rörande krigsdomstolarnas kompetens. I några fall har dock beträffande sistberörda slag av brott, jämte det hänvisning till den allmänna lagens straffbestämmelse givits, föreskrift lämnats därom, att bötesstraff må ersättas med disciplinstraff.

Jämlikt bestämmelse i lagen om krigsdomstolar äga dessa ock att i dithörande mål döma i fråga om skadestånd. Skadeståndstalan kan föras även då yrkande om ansvar icke i samband därmed framställes.

På krigsdomstolarna ankommer vidare i ej ringa utsträckning att verkställa undersökning för utrönande av den ekonomiska ansvarigheten, då krigsmakten tillhörig egendom skadats eller förkommit. De ifrågavarande undersökningsförrättningarna kunna vara av synnerligen växlande art allt efter beskaffenheten och omfattningen av den materielskada eller förlust som är föremål för undersökningen, exempelvis skada som uppkommit vid manövrering av krigsmaktens automobiler, fartyg eller flygplan, skada å byggnader och inventarier i följd av eldsolycka samt skada å eller förlust av vapen, persedlar och dylikt i alla de fall, då ej genom den av vederbörande befälhavare föranstaltade förberedande undersökningen kunnat utrönas, hur skadan eller förlusten uppkommit eller huruvida någon kan anses ersättningskyldig för densamma. Undersökningsmålen innefatta ej blott en utredning rörande

inträffad skada eller förlust utan de kunna utveckla sig till en rättegång i egentlig mening, därest under förrättningen krigsfiskal eller annan som är satt att bevaka kronans rätt framställer yrkande om ersättning utan att i sammanhang därmed väcka ansvarstalan.

I disciplinmål tillkommer enligt strafflagen för krigsmakten bestraffningsrätt militär befälhavare. Till disciplinmål räknas enligt 185 § denna lag mål angående överträdelser av nämnda lag, då dessa överträdelser efter i paragrafen angivna lagrum kunna försonas med arreststraff. Så är förhållandet med t. ex. rymning och olovligt undanhållande, vägran eller underlåtenhet att fullgöra förmans befallning, persedelförseelse, förargelseväckande beteende och fylleri samt i allmänhet vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjänsten. Den militära rättsskipningens handhavande kan följaktligen, vad angår första instansen, sägas vara fördelad mellan krigsdomstolarna och de befälhavare åt vilka bestraffningsrätt är anförtrodd. Dessa äro såsom regel endast chefer för regementen och likställda förband eller högre befälhavare samt vid flottan fartygschefer m. fl. av minst regementsofficers grad. Vid utövande av bestraffningsrätten biträdes befälhavaren av auditören vid den krigsrätt som har att upptaga mål från den ifrågavarande avdelningen av krigsmakten. Innan befälhavaren ålägger disciplinstraff, är han sålunda skyldig att inhämta yttrande av auditören rörande tillämpligt lagrum och vilket straff, som bör åläggas. Auditören blir jämte befälhavaren ansvarig för straffbeslutet, därest han icke antecknat reservation till protokollet. I händelse ett straffbeslut blivit i nu nämnda ordning meddelat, kan därefter någon ansvarstalan vid domstol icke väckas av vare sig åklagare eller målsägande. Den dömde står däremot öppet att hos krigshovrätten anföra besvär emot beslutet. Ålagt disciplinstraff skall emellertid genast verkställas utan hinder av anförda besvär.

Militär befälhavare har icke endast bestraffningsrätt utan även i viss begränsad utsträckning rätt att ålägga ersättningsskyldighet. Enligt lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet må genom beslut av vissa högre militära befälhavare ersättningsskyldighet till kronan åläggas för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, såframt ersättningsbeloppet ej överstiger etthundra kronor.

Beträffande de militära målens anhängiggörande äro föreskrifter meddelade såväl i strafflagen för krigsmakten som i lagen om krigsdomstolar; bestämmelserna avse i den förra lagen disciplinmål, i den senare mål som under alla förhållanden skola behandlas vid krigsdomstol. Någon reell skillnad mellan anhängiggörandet i ena och andra fallet förefinnes dock ej. Vederbörande befälhavare får i första hand befattning med samtliga målen. Förmän och överordnade äro enligt gällande tjänstgöringsreglementen pliktiga att anmäla av underordnade i eller utom tjänsten begångna fel eller försummelse som kommit till deras kännedom. Enligt nyssnämnda båda lagar skall jämväl anmälan av åklagare och målsägande rörande brott och förseelser ske hos den brottsliges befälhavare. Närmare utredning om brottet

åvägbringas genom förhör, vid armén de s. k. majorsförhören, och det ankommer därefter på den med disciplinär bestraffningsrätt utrustade befälhavaren att avgöra, om målet är av disciplinmåls natur eller icke. I förra fallet kan såsom förut sagts disciplinstraff åläggas av befälhavaren. Finner emellertid befälhavaren att påföljden bör bli strängare än arreststraff, har han att överlämna målet till krigsdomstol. Detsamma gäller, då tillräcklig utredning icke kunnat vinnas om brottets beskaffenhet. I det senare fallet eller då målet ej är sådant att det kan avgöras i disciplinär väg, skall det städse av befälhavaren remitteras till domstol. Detta sker genom resolution å förhørsprotokollet samt handlingarnas överlämnande till krigsdomaren. Denne har att efter samråd med befälhavaren bestämma tid och plats för krigsrättens sammanträde. Sedan detta skett, skall befälhavaren kalla auditören och de militära ledamöterna till sammanträdet samt tillika med underrättelse härom överlämna handlingarna i målet till åklagaren, som i sin tur har att inkalla den tilltalade, därest denne är på fri fot ävensom målsägande, om sådan finnes. Åklagaren skall därjämte verkställa den ytterligare utredning som kan vara erforderlig.

Beträffande rättegångsordningen vid krigsdomstolarna — vari inbegripes ej blott själva domstolsförfarandet utan även rättsmedlen — gälla i allt väsentligt samma regler, som härutinnan jämlikt rättegångsbalken och dithörande författningar tillämpas vid de allmänna domstolarna. Även i fråga om verkställighet av krigsdomstolarnas utslag skall i huvudsak allmän lag lända till efterrättelse. Föreskrifter i nu nämnda avseenden, vilka innebära komplettering eller avvikelse från allmänna regler, ha upptagits i lagen om krigsdomstolar allenast i den mån detta befunnits nödigt eller lämpligt med hänsyn till militära förhållanden eller den speciella domstolsorganisationen.

Tidigare framställningar och förslag rörande krigsdomstolarnas avskaffande.

Den militära rättegångslagen, för vars huvudsakliga innehåll i det föregående redogjorts, grundar sig på ett förslag, upprättat av en kommitté som år 1901 tillsattes för revision av då gällande strafflag för krigsmakten den 7 oktober 1881 samt förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 11 juni 1868. Syftet med denna revision var att anpassa nämnda författningar efter förhållandena vid en krigsmakt bestående av värnpliktiga. I skrivelse (nr 121) till Kungl. Maj:t uttalade 1901 års riksdag vissa synpunkter och önskemål, som enligt riksdagens mening borde beaktas vid revisionen. Därvid framkastades även den frågan, huruvida särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas eller de mål, som handlades av dessa, skulle kunna utan skada överflyttas till de allmänna domstolarna, särskilt rådhusrätterna.

Kommittén, som år 1905 avgav förslag till strafflag för krigsmakten och till lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes, behandlade i motiveringen till förslagen nyssnämnda fråga om behovet av särskilda krigsdom-

stolar och påpekade, att specialdomstolar i brottmål i allmänhet blivit avskaffade men att undantag gjorts för krigsdomstolarna. På grunder, som kommittén närmare utvecklade i sitt betänkande, ansåg kommittén, att särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas.

I proposition (nr 67) till 1908 års riksdag framlades, jämte kommitténs strafflagsförslag i delvis omarbetat skick, ett förslag till lag om ändring i vissa delar av 1868 års förordning om krigsdomstolar, vari upptogs till behandling allenast sådana delar av kommitténs förslag som direkt sammanhänge med strafflagsförslaget men icke frågan om de militära domstolarnas organisation. Förslagen blevo emellertid icke av riksdagen godtagna, väl närmast av den anledning att spørsmålet om rättegångsväsendets ordnande icke i dess helhet förelagts riksdagen i samband med strafflagstiftningen.

Sedan de av kommittén avgivna förslagen gjorts till föremål för förnyad omarbetning, blevo de genom proposition (nr 57) förelagda 1914 års senare riksdag. I anledning av propositionen väcktes av herrar Lindhagen och Persson i Norrköping motion (nr 200) i andra kammaren med hemställan att riksdagen måtte antingen för sin del antaga en lagstiftning, byggd på grundsatsen om ifrågavarande speciallagstiftnings väsentliga upphörande i fredstid och de militära brottens hänskjutande därunder till bedömande enligt allmän strafflag och avdömande av de allmänna domstolarna, eller, om detta ej kunde då bifallas, avslå propositionen och hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till en sådan lagstiftning som av motionärerna förordats. I motionen upptogs till bemötande de av 1901 års kommitté anförda skälen mot krigsdomstolarnas avskaffande samt uppdrogos tillika vissa grundlinjer för en reform av sådan innebörd.

Lagutskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 22), bland annat, att en så genomgripande förändring i fråga om de militära målen behandling i första instans som i motionen avsåges borde — därest den vid en närmare prövning kunde finnas nödig och nyttig — komma till stånd först i samband med den förestående reformen av den allmänna processlagstiftningen och de förändringar i de allmänna domstolarnas organisation som därav måste bliva en följd. Motionen avslogs av riksdagen, som däremot i huvudsak antog de genom propositionen framlagda lagförslagen.

Vid 1919 års riksdag blev frågan om krigslagstiftningens upphävande ånyo föremål för behandling i anledning av motioner, i första kammaren (nr 71) av herr Lindhagen och i andra kammaren (nr 263) av herrar Vennerström m. fl. I båda motionerna hade frågan sammankopplats med det jämväl motionsvis väckta spørsmålet om försvarsväsendets avveckling. Motionerna avslogs under hänvisning till den då i utsikt ställda försvarsrevisionen.

Vid riksdagen nästföljande år väcktes dels motion i första kammaren (nr 147) av herr Lindhagen om upphävande av krigsdomstolarna och dels motion i andra kammaren (nr 250) av herr Vennerström om upphävande av all krigslagstiftning.

Beträffande den förstnämnda frågan avlät riksdagen — i överensstämmelse med hemställan av första lagutskottet i utlåtande (nr 24) — en skrivelse

(nr 227) till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I utlåtandet anförde utskottet beträffande denna fråga bland annat följande:

Utskottet finner det av lagutskottet vid 1914 års senare riksdag anförda skäl för uppskov med frågan om krigsdomstolarnas avskaffande ej längre äga giltighet. Det har nämligen visat sig, att reformen av vårt rättegångsväsen och därav påkallade förändringar i de allmänna domstolarnas organisation kommer att låta längre vänta på sig än år 1914 kunde förutses. Någon anledning att i avvaktan på nämnda reforms genomförande låta behandlingen av nu ifrågavarande spörsmål anstå synes vid sådant förhållande utskottet ej vara för handen.

Utskottet anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen. Då vidare enligt utskottets uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättskipningen handhaves lika mot alla, som måste anses vara en oundgänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ändamål, och en särskild jurisdiktion för personer tillhörande krigsmakten icke kan anses av förhållandenas egen natur oundgängligen nödvändig, är det enligt utskottets mening av vikt, att Sverige, i likhet med de övriga skandinaviska länderna, skrider till avskaffande av den särskilda militära jurisdiktionen.

Krigslagstiftningskommittén har väl anført, att de militära målen för sitt rätta bedömande kräva icke blott lagkunskap utan även särskilda militära insikter och militär erfarenhet, och att man av den civile domaren svårigen kunde fordra eller förvänta, att han utan tillfälle till samarbete med militära bisittare skulle vara i stånd att förskaffa sig den kännedom om de militära förhållandena, som borde fordras av en domare i krigsrättsmål. Utskottet vill häremot erinra, att det i många andra mål och ärenden torde erfordras en lika hög grad av fackkunskap som i de militära målen, utan att det därför ansetts nödigt att för sådana mål inrätta särskilda domstolar. Och det synes svårt att förstå, varför ett riktigt bedömande av ett militärt mål skulle för en domare erbjuda större svårigheter än ett annat på vissa speciella förhållanden grundat mål. Skulle en speciell militär fackkunskap anses i vissa fall ej kunna undvaras, står den utvägen till buds att, på sätt i danska lagen bestämts, berättiga domstolarna att för sådana fall med sig adjungera en eller flera sakkunniga ledamöter, militärer eller andra. Utskottet vill också erinra därom, att i vårt land för närvarande är föreskrivet, att rådhusrätterna i vissa fall, där särskild fackkunskap ansetts erforderlig, skola förstärkas av sakkunniga ledamöter (så i handelsmål, vissa patentmål och vissa sjörättsmål).

Krigslagstiftningskommittén yttrar vidare, att de allmänna domstolarna, även om de förstärktes med militära bisittare, ej borde anlitas för behandling av militära mål. Som stöd för denna mening anför kommittén skäl av dels praktisk, dels humanitär art. Kommittén yttrar sålunda till en början, att med den nuvarande organisationen av våra underrätter, och då särskilt häradsrätterna, en handläggning därstädes av krigsrättsmålen skulle verka hindrande för den militära tjänstgöringen, varjämte den snabbhet, som speciellt beträffande dessa mål vore önskvärd, icke syntes kunna uppnås. Härtill kan först anmärkas, att ett inställande för domstol ej är mera betungande för en militär än en annan medborgare, och

att för övrigt den militära tjänstgöringen i stort sett uppenbarligen ej hindras därigenom, att en eller annan militär, som gjort sig skyldig till brott, nödgas inställa sig för domstol. Det är vidare svårt att inse, varför ej målens handläggning kan ske lika snabbt vid en rådhusrätt som inför krigsrätt, då rådhusrätterna alltid hava sammanträden minst en och ofta två eller flera gånger i veckan, varjämte extra sessioner vid behov kunna anordnas. Vad angår häradsrätterna, där handläggningen av krigsrättsmålen onekligen stöter på vissa svårigheter, är att märka, dels att endast ett fåtal garnisonsorter äro belägna inom häradsrätts domvärjo och dels att genom lag den 7 maj 1918 möjliggjorts att vid häradsrätterna hålla särskilda sammanträden under eller mellan de lagtima tingen. Också vid häradsrätterna kunna för övrigt extra sammanträden utsättas vid behov. Då vidare kommittén betecknat bibehållandet av de militära specialdomstolarna såsom ett ingalunda oviktigt humanitetsintresse, föranleder detta påstående ej till något annat utskottets yttrande än att det i vida kretsar och även allmänt bland de värnpliktiga själva i allt fall betraktas såsom en given fördel, att en av värnpliktig under tiden för hans tjänstgöring begången förseelse handlägges av allmän domstol och ej av en särskild militär domstol, där de rent militära synpunkterna befaras skola, till nackdel för rättsskipningen, göra sig starkare gällande än i en allmän domstol. Mycket avseende torde ej heller behöva fästas vid vad kommittén anfördärom, att de särskilda krigsdomstolar, som under krig erfordras, svårigen skulle kunna fylla sin uppgift, därest icke en liknande organisation finnes inrättad även under fred. Anser man, på de skäl utskottet ovan anfört, att särskilda krigsdomstolar icke böra förefinnas, står det nämligen utan vidare klart, att dessa domstolar ej böra bibehållas allenast av den anledningen, att det i händelse av krig kan befinnas erforderligt att använda sådana organ för den militära rättsskipningens handhavande. Någon svårighet att i krigstid erhålla en för sin uppgift väl skickad domstol torde ej vara att befaras.

Det framgår av vad sålunda anförts, att de skäl, som åberopats för ett bibehållande av krigsdomstolarna, enligt utskottets mening ej äro av avgörande betydelse. — — —

Att märka är vidare, att staten, i den mån rådhusrätterna komma att övertaga även den militära rättsskipningen, icke läser kunna undgå att till städerna utgiva ersättning för den kostnad detta övertagande givetvis måste förorsaka städerna. Det torde dock kunna antagas, att berörda kostnader komma att understiga kostnaden för den nuvarande militära rättsskipningen, och att ifrågavarande reform således skulle komma att för statsverket medföra en måhända ej obetydlig besparing. Utskottet vill i sådant hänseende framhålla, att om, såsom är att vänta, den nuvarande övningstiden för de värnpliktiga ej oväsentligt förkortas, detta givetvis måste hava till följd en absolut minskning av de mål, som hittills gått till krigsrätt.

Utskottet anser således, dels att ett avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid är ur principiell synpunkt ett allmänt intresse av stor vikt, och dels att ett överflyttande av de militära målen till de allmänna domstolarna, om ock förenat med vissa vanskligheter, dock icke torde möta hinder av mera betydande art.

Att även i krigstid undvara särskilda krigsdomstolar synes däremot utskottet av lätt insedda skäl ej vara möjligt. En annan sak är, att det givetvis kan tagas under övervägande, vilken organisation lämpligen bör givas åt dessa domstolar. — — —

Ej heller är det enligt utskottets mening möjligt att skrida till ett borttagande även den militära bestraffningsrätten i disciplinmål. Det måste an-

ses vara för disciplinens upprätthållande oundgängligen erforderligt, att vederbörande befälhavare äga att vid vissa förseelser använda sig av disciplinära bestraffningsmedel. På grund av de speciella förhållandena i den militära tjänsten är det nämligen ofta nödvändigt, att reaktionen mot en begången förseelse sker omedelbart och utan den omgång ett domstolsförfarande alltid måste medföra. Härtill kommer, att antalet av dylika förseelser är så stort, att det redan på grund därav måste möta betänkligheter att belasta domstolarna med ett avgörande av desamma. Huruvida, efter krigsdomstolarnas avskaffande, området för den disciplinära bestraffningsrätten kan i det hela bibehållas oförändrat eller om en förskjutning i den ena eller andra riktningen kan befinnas nödvändig, låter sig givetvis ej utan en ingående undersökning avgöra.

Motionen rörande krigslagstiftningens avskaffande hade föranlett lagutskottet att i sitt utlåtande jämväl beröra frågan om reformering av strafflagen för krigsmakten. I denna del hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte an hålla om utredning, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nämnda lag kunde vidtagas. Riksdagens kamrar stannade emellertid beträffande denna fråga i olika beslut, vilka ej kunde sammanjämkas.

Kungl. Maj:t uppdrog samma år, 1920, åt en kommitté att verkställa utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas. Kommittén avlämnade under år 1922 betänkande med förslag till lag om handläggning av militära brottmål och undersökningsärenden under fredstid jämte andra författningar. I betänkandet anförde kommittén såsom sammanfattning av sin allmänna motivering i huvudsak följande: Vid övervägande av skälen för och emot särskilda krigsdomstolar hade kommittén icke kunnat finna, att några bärande grunder av principiell natur föreläge för dessa domstolars bibehållande. Lika litet hade kommittén funnit att de lämplighetsskäl som åberopats för krigsdomstolarnas bibehållande vägde tyngre än de skäl som talade för deras avskaffande. Icke heller torde det i praktiken möta några svårigheter av betydelse att låta de allmänna domstolarna avlösa krigsrätterna. Då kommittén sökt ansluta förslaget om de militära brottmålen behandling så nära som möjligt till rådande förhållanden vid de allmänna domstolarna samt förslaget således icke kunde anses i ringaste mån föregripa den blivande processreformen, torde denna icke böra utgöra ett verkligt hinder för att redan nu avskaffa krigsrätterna i fredstid samt överflytta de militära brottmålen till de allmänna domstolarna.

Enligt kommitténs nyssnämnda lagförslag skulle de allmänna underrätterna och hovrätterna döma i »militära brottmål», varmed avsågs mål, vilka enligt gällande lag tillkomma krigsdomstolarna och för vilkas anhängiggörande och handläggning vid allmänna domstolar skulle gälla de särskilda reglerna i förslaget. Såsom huvudregel i fråga om forum innehöll förslaget det stadgande, att militärt brottmål skulle upptagas vid underrätten i den ort, där den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast anginge, hade sin av Konungen bestämda ordinarie förläggning. Undantag från denna regel kunde för vissa fall föreskrivas av Konungen, som jämväl ägde förordna, att underrätt skulle sammanträda annorstädes än på den ordinarie sammanträdesorten. Auditörerna skulle bibehållas såsom be-

fälhavarnas biträden vid utövandet av den disciplinära bestraffningsrätten, och dessa befattningshavare skulle tillika handhava åklagartjänsten vid underrätterna i militära mål.

Beträffande den militära sakkunskapen förutsattes, att denna skulle förebringas av parterna själva eller av åklagaren-auditören samt att jämväl domstolen eller dess ordförande skulle ex officio kunna inkalla sakkunnig att närvara under förhandlingarna i militära mål. I fråga om de s. k. persedelmålen, av kommittén benämnda undersökningsärenden, föreslogs slutligen en anordning, enligt vilken dessa skulle upptagas av en nämnd, bestående av auditören och två militära ledamöter. Förslaget avsåg att beträffande militära måls handläggning i fredstid fullständigt ersätta lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Betänkandet remitterades under åren 1924 och 1925 till militära och civila myndigheter samt rikets hovrätter och krigshovrätten för yttrande. Samtliga avstyrkte kommitténs förslag. Detta blev sedermera ej föremål för vidare behandling.

Efter det vid 1931 års riksdag frågan om krigslagstiftningens omgestaltning berörts i en interpellation, vilken besvarades av dåvarande statsministern under hänvisning till då pågående behandling av huvudgrunderna för en reform av den allmänna rättegångsordningen, väcktes vid 1932 års riksdag dels lika lydande motioner, den ena (nr 192) i första kammaren av herr Möller m. fl. och den andra (nr 280) i andra kammaren av herr Hansson i Stockholm m. fl., dels ock en motion (nr 373) i andra kammaren av herr Andersson i Stockholm m. fl. I de förstnämnda motionerna hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag om avskaffande av de militära domstolarna i fredstid ävensom förslag antingen om avskaffande av strafflagen för krigsmakten och dess ersättande med lämpliga bestämmelser i allmänna strafflagen eller ock om en fullständig omarbetning och kraftig humanisering av förstnämnda lag. I motionen nr 373 i andra kammaren föreslogs, att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om utredning och förslag till 1933 års riksdag angående avskaffande av krigsrätterna och hänförande till civil domstol av sådana ärenden, som nu göras till föremål för behandling av krigsrätt.

I utlåtande (nr 15) i anledning av motionerna anförde första lagutskottet — efter att hava erinrat om frågornas tidigare behandling — beträffande frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i huvudsak följande:

Utskottet finner för sin del, att de skäl, som av utskottet år 1920 åberopades för krigsdomstolarnas avskaffande för fredstid och som av kommittén ytterligare utvecklats, alltjämt äga giltighet. Med hänvisning till vad av utskottet år 1920 och sedermera av kommittén anförts i frågan vill utskottet nu endast ytterligare framhålla några synpunkter. Det har från olika håll såsom stöd för bibehållande av ifrågavarande specialdomstolar anförts, att sådana domstolar inrättats jämväl i åtskilliga andra fall. Dessa gälla dock huvudsakligen tvistemål. Inrättande av specialdomstolar kan i fråga om brottmål framstå antingen såsom ett oberättigat undantag till den tilltalades

nackdel eller såsom ett otillbörligt privilegium till hans förmån. Enligt utskottets mening måste det anses såsom ett viktigt medborgerligt intresse, att den, som ställes till ansvar för brott, icke berövas förmånen att svara införlig allmän domstol, endast därför att han exempelvis fullgör honom åliggande värnpliktstjänstgöring. Härmed vill utskottet icke ha påstått, att de nuvarande krigsdomstolarna i regel bedöma militära förseelser strängare än de allmänna domstolarna skulle göra. Det har i detta avseende tvärtom från flera håll gjorts gällande, att det motsatta skulle vara förhållandet. Huruvida dessa uppgifter äro med verkliga förhållandet överensstämmande eller ej, är emellertid icke för utskottet av avgörande betydelse. För utskottet framstår såsom det centrala, att den enskilde medborgaren icke medan han fullgör sin värnpliktstjänstgöring skall känna sig försatt i ett annat rättsligt läge än förut. Utskottet vill jämväl framhålla det otillfredsställande däri, att eventuella skadeståndsanspråk från enskilda personer, vilka icke ha någon befattning med försvarsväsendet, prövas av krigsdomstolarna. Att den nuvarande ordningen också alstrat misstro inom breda lager av vårt folk, synes obestriddigt. Denna har emellertid icke riktat sig enbart mot krigsdomstolarnas bedömning av de värnpliktigas brott och förseelser utan kanske i ännu högre grad mot krigsdomstolarnas prövning av sådana mål, som anhängiggjorts mot yrkesmilitärer. Även om denna misstro icke skulle bottna i några mera utbredda, allvarliga missförhållanden, synes redan förefintligheten av en sådan uppfattning hos allmänheten vara ett vägande skäl för avskaffande i fredstid av den undantagslagstiftning, som bland annat lagen om krigsdomstolar måste anses utgöra. Att avskaffa krigsdomstolarna jämväl för krigstid torde däremot av skäl, som icke synas behöva närmare utläggas, icke kunna ifrågakomma. Liksom år 1920 finner utskottet ej heller anledning föreligga att avskaffa befälhavares disciplinära bestraffningsrätt. Det torde tvärtom vara av betydelse, att disciplinmål av mindre vikt icke dragas under de allmänna domstolarna.

Vad angår de kostnader, som skulle bliva förenade med de militära målens överflyttande till de allmänna domstolarna, har någon tillfredsställande utredning hittills icke blivit verkställd. Utskottet anser emellertid för sin del goda skäl föreligga till antagande, att den förordade ordningen skulle ställa sig betydligt billigare för statsverket än den nuvarande.

I fråga om tidpunkten för den nu ifrågavarande reformens genomförande kan visserligen en viss tveksamhet göra sig gällande, huruvida en omläggning bör ske utan avbidan på den allmänna rättegångsreformen eller först i samband med denna. Denna fråga sammanhänger till stor del med spörsmålet, om och i vilken utsträckning de allmänna domstolarna med sitt nuvarande arbetssätt äro lämpade för att bereda dessa mål den skyndsamma handläggning, som torde vara erforderlig. Utskottet hyser för sin del den uppfattning, att nu antydda svårigheter icke skola visa sig alltför stora. I varje fall synes en utredning härom påkallad. Då genom riksdagens år 1931 fattade beslut om antagande av huvudgrunderna för rättegångsreformen får anses fastslaget, att vår nuvarande domstolsorganisation kommer att i stort sett bibehållas oförändrad, synes ett överflyttande av de militära målen till de allmänna domstolarna redan före den allmänna rättegångsreformen icke behöva möta några avgörande betänkligheter. I samband med ett dylikt överflyttande lär kunna tillses, att tillräckligt talrika och tätta sammanträden komma att anordnas i de häradsrätter, som skulle komma att upptaga mål av ifrågavarande beskaffenhet.

I enlighet med hemställan av utskottet avlät riksdagen den 8 mars 1932 skrivelse (nr 68) med anhållan att Kungl. Maj:t ville föranstalta om under-

sökning *dels* huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde redan under nuvarande rättegångssystem ske, *dels ock* rörande sådan revision av strafflagen för krigsmakten, som kunde genomföras utan avvaktan på en allmän revision av den allmänna strafflagen, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föränledas.

I anledning av denna skrivelse upptogs frågan om krigsdomstolarnas avskaffande till behandling inom justitiedepartementet och en utredning verkställdes. På grundval av denna framlades vid 1933 års riksdag en proposition (nr 223) med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Enligt detta förslag skulle de i fredstid fungerande krigsdomstolarna upphöra och de allmänna domstolarna i egenskap av krigsdomstolar träda i deras ställe. Särskild krigsrätt skulle endast finnas vid kustflotta. Militärt mål, som tillhörde underdomstol, skulle såsom regel upptagas av allmän underdomstol i den ordinarie förlägningsorten för den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast anginge. Avsikten var, att i första hand rådhusrätt skulle fungera som krigsdomstol. Rådhusrätt, i vilken ej fanns mer än två lagfarna ledamöter, ansågs emellertid ej annat än i residensstad böra vara krigsdomstol. Sju häradsrätter skulle kunna ifrågakomma såsom krigsdomstolar. Några militära ledamöter skulle icke finnas vare sig i underrätt eller i hovrätt. Särskild krigsrätt skulle bestå av tre civila domare. Behovet av militär sakkunskap skulle tillgodoses genom att vid handläggning av militärt mål inför underrätt ävensom vid muntligt förhör i hovrätt befattningshavare vid krigsmakten, som därtill förordnades, skulle vara tillstädes för att lämna de upplysningar, som kunde erfordras. När det befanns erforderligt, skulle även rätten eller dess ordförande kunna påkalla dylikt förordnande. I undersökningsmål skulle rätten bestå av endast en lagfaren ledamot. I övrigt skulle beträffande allmän underrätt vad i allmän lag vore stadgat om domfört antal ledamöter gälla även i fråga om militärt mål vid sådan domstol; i häradsrätt skulle alltså nämnd äga säte i rätten. För fullgörande av de åligganden, som enligt strafflagen för krigsmakten ankommer på auditör, nämligen biträde åt befälhavare vid handläggning av disciplinmål, skulle Kungl. Maj:t äga förordna lagfaren befattningshavare vid allmän domstol. Allmän åklagare vid vederbörande underrätt skulle utföra åtal även i militära mål. Om militärt mål med hänsyn till sin beskaffenhet och domstolens arbete i övrigt ej lämpligen kunde utsättas att förekomma vid allmän underrätts ordinarie sammanträde, skulle extra sammanträde för målets handläggning hållas. Häradsrätt skulle i regel hålla sådant sammanträde å ort där den avdelning av krigsmakten som målet angick befunno sig. Bestämmelserna om befälhavares bestraffningsrätt i disciplinmål lämnades i förslaget orubbade.

I utlåtande över förslaget uttalade lagrådet, att det med hänsyn till konstitutionella betänkligheter funne sig böra avstyrka, att det remitterade lagförslaget förelades riksdagen. Lagrådets erinran avsåg det förhållandet, att i

förslaget termen krigsdomstol tagits i anspråk för att beteckna allmän domstol, när den hade att handlägga militära mål med tillämpning av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes jämte den föreslagna nya lagen. Denna anordning hade lagrådet funnit ägnad att föranleda tveksamhet i fråga om innebörden av sådana grundlagsstadganden, vari uttrycket krigsdomstol jämväl förekom. Lagrådet framställde även åtskilliga andra anmärkningar mot förslaget.

Propositionen jämte i anledning därav väckta motioner behandlades av första lagutskottet, som i avgivet utlåtande (nr 51) hemställde, att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas. I utlåtandet anfördes bland annat följande:

De betänkligheter lagrådet i konstitutionellt avseende uttalat mot det remitterade lagförslaget anser utskottet vara förtjänta av beaktande.

Utskottet biträder de erinringar, lagrådet framställt mot förslaget därutinnan att innehållet av rättegångsreglerna för militära mål skulle hämtas från tre olika huvudkällor: den föreslagna lagen, lagen om krigsdomstolar m. m. och allmän straffprocesslag. Lagrådet har påpekat några av de brister, som den sålunda använda lagstiftningstekniken medfört. Dessa synas i det nu framlagda förslaget delvis vara avhjälpda, men såsom lagrådet betonat torde även andra sådana brister finnas, vilka få anses såsom oundvikliga konsekvenser av den föreslagna anordningen.

Vad lagrådet sålunda anmärkt gör det i och för sig synnerligen tveksamt, om det framlagda förslaget bör antagas. Härtill kommer emellertid, att utskottet i vissa andra hänseenden icke anser sig kunna godkänna de principer, varpå förslaget bygger.

Det torde vara självklart, att ett avskaffande av de nuvarande krigsdomstolarna icke bör ske under annan förutsättning än att rättssäkerheten med avseende å de militära målen handläggning och avgörande icke försämras. Från denna synpunkt ger det framlagda förslaget anledning till allvarliga erinringar.

Enligt förslaget skola samtliga mål, som hittills handlagts av krigsrätterna, överflyttas till de allmänna domstolarna eller i vissa undantagsfall till särskild krigsrätt. Förslaget innebär däremot ingen ändring i fråga om den disciplinära bestraffningsrätt, som tillkommer befälhavare. Bland de mål, som handläggas av krigsdomstolarna, röra ett stort antal disciplinära förseelser, vilka normalt falla under befälhavarnas bedömande, men som av en eller annan anledning av dessa hänskjutas till krigsrätt, t. ex. därför att ersättningsanspråk framställts i målet eller den tilltalade nekar och vittnesförhör eller annan utredning erfordras för att få saken klarlagd. För närvarande torde finnas en tendens hos de militära befälhavarna att i tveksamma fall hänskjuta till krigsrätt även sådana militära mål, där ett avgörande i disciplinär väg möjligen kunde ifrågasättas. Denna tendens har säkerligen varit ägnad att stärka rättssäkerheten. Skulle de militära befälhavarna även efter krigsdomstolarnas avskaffande ej använda sin disciplinära bestraffningsrätt i större utsträckning än hittills, komme detta att leda till att en icke ringa del förseelser, tillhörande den grupp, som departementschefen kallar skolförseelser, skulle dragas inför de allmänna domstolarna. Även om detta icke skulle innebära ett försvagande av rättssäkerheten, skulle därav dock följa en allvarlig olägenhet. Detta synes departementschefen icke hava förbisett, men hänvisar till att krigsdomstolarnas avskaffande torde komma att leda till att befälhavarna i vidgad utsträckning begagna sig av den disciplinära bestraffningsrätt, som formellt tillkommer dem. Detta antagande är säkerligen rik-

tigt, då befälhavarna troligen av omtanke om de underordnade skulle söka bespara dessa det obehag, som deras ställande inför allmän underrätt skulle för dem medföra. Om förslaget genomförande skulle leda till en ökad användning av den disciplinära bestraffningsrätten, skulle detta emellertid medföra en avsevärd försämring av rättsvården. Utskottet kan icke undgå att i detta sammanhang erinra om de anmärkningar, som militieombudsmannen i ovan omnämnda framställning till Kungl. Maj:t gjort angående bristfälligheten av det material, varpå befälhavaren har att grunda sina avgöranden.

Den anmärkning, som utskottet i förevarande avseende riktat emot det framlagda förslaget, erhåller ökad betydelse genom det sätt, varpå auditörsinstitutionen i förslaget omgestaltats. Auditörsbefattningarna äro sålunda avsedda att bliva tämligen lågt avlönade sysslor, vilka i första hand skola innehavas, där rådhusrätt skall vara krigsdomstol, av ledamot i rätten och, där häradsrätt skall vara krigsdomstol, av biträdande domare eller sekreterare i domsagan. Lagrådet uttalar, att om den uppgift, som lägges i befälhavarens hand, förutsättes bliva mera maktpåliggande än hittills, det bör vara angeläget, att den rättsbildade rådgivaren i disciplinmål, vilken ställes till befälhavarens förfogande, både har erforderliga kvalifikationer och kan förväntas nedlägga tillräcklig tid och intresse på sin befattning. Utskottet vill understryka angelägenheten härav. Genom förstärkning av auditörsinstitutionen eller på annat sätt bör tillses, att befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt utövas under fullt betryggande former. Vad sekreterarna angår må erinras, att sekreterartjänsterna äro avsedda att vara genomgångsplatser, som innehavas blott under förhållandevis kort tid. Det är därför att befara, att sekreterarna ofta icke skulle komma att äga tillräcklig erfarenhet angående militära förhållanden för att tillfredsställande kunna fullgöra auditörs åligganden. Beträffande ledamöterna i rådhusrätt kan det ifrågasättas, huruvida de skulle vara benägna att ställa sig till förfogande för detta uppdrag, som mången gång komme att verka starkt störande på deras övriga tjänsteåligganden.

Den gjorda granskningen av förslaget har bibragt utskottet den uppfattningen att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande erbjuder stora svårigheter, som icke tillräckligt beaktats vid förslaget utarbetande, samt att deras undanröjande kräver en djupgående undersökning. Därest befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt skall utökas, är det enligt utskottets mening en oeftergivlig fordran, att detta sker i sådan form, att man icke lämnar rum för en godtycklig prövning från befälhavarens sida. Huruvida överhuvud taget en sådan utökning kan ske utan risk för rättssäkerheten är ett allvarligt spörsmål, som måste noga övervägas. Prövningen av denna fråga sammanhänger nära med den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten av en humanisering av strafflagen för krigsmakten.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att utskottet icke kan tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Med hänsyn härtill anser sig utskottet icke böra ingå i detaljgranskning av förslaget och ej heller till behandling upptaga det tveksamma spörsmålet om ersättning bör tillerkännas de städer, som i anledning av reformen skulle åsamkas kostnader.

Vid utlåtandet fanns fogad en av herr Åkerman jämte fem andra ledamöter av utskottet avgiven reservation, vari hemställdes om bifall till propositionen. I reservationen bemöttes de av lagrådet framställda konstitutionella anmärkningarna mot förslaget, varefter anfördes bland annat följande:

Mot den närmare utformningen av förslaget har utskottet i främsta rummet anmärkt, att förslaget med avseende å disciplinmålen skulle giva anledning till allvarliga erinringar. Utskottet betecknar som en allvarlig olägenhet att

under viss förutsättning en icke ringa del disciplinförseelser skulle komma att dragas inför de allmänna domstolarna. Det torde visserligen vara en under alla förhållanden oundviklig följd av de särskilda krigsdomstolarnas avskaffande, att i viss utsträckning s. k. skolförseelser bliva underkastade allmän domstols bedömande, nämligen i sådana fall då målet av en eller annan orsak är av mera svårutredd beskaffenhet eller en ersättningsfråga samtidigt föreligger. Ofta torde ett måls överlämnande till domstol föränledas av att den tilltalade ej vidgår vad som lägges honom till last. Det torde emellertid knappast kunna antagas att handläggningen av dylika mål inför allmän domstol skulle tilldraga sig en för den tilltalade menlig uppmärksamhet eller att denne genom inställelsen skulle tillskyndas ett oförtjänt lidande. Det stora antalet vid de allmänna domstolarna redan nu förekommande bagatellmål pläga ju icke väcka synnerligt intresse hos allmänheten. I detta avseende kunna vi för övrigt hänvisa till vad första lagutskottet vid 1920 års riksdag yttrade i anledning av då väckta motioner rörande krigsdomstolarnas avskaffande, nämligen att »det i vida kretsar och allmänt bland de värnpliktiga själva i alla fall betraktas såsom en given fördel, att en av värnpliktig under tiden för hans tjänstgöring begången förseelse handlägges av allmän domstol och ej av en särskild militär domstol, där de rent militära synpunkterna befaras skola till nackdel för rättsskipningen, göra sig starkare gällande än i en allmän domstol.»

Då utskottet vidare befarar att en avsevärd försämring av rättsvården skulle kunna föränledas därav att de militära befälhavarna, om förslaget bifölles, skulle bliva benägna att i vidgad utsträckning begagna sig av sin disciplinära bestraffningsrätt, torde däremot i första hand böra erinras, att de enligt strafflagen för krigsmakten gällande bestämmelser om villkoren för hänskjutande av disciplinmål till domstol, i vilka bestämmelser någon ändring ej nu ifrågasatts, uppenbarligen lägga hinder i vägen för en utveckling i praxis i den antydda riktningen av sådan omfattning att rättssäkerheten därigenom kunde äventyras. De av militieombudsmannen påtalade bristfälligheter, som vidlåda förfarandet i disciplinmål, kunna enligt vår mening här icke åberopas, då en förbättring i de anmärkta förhållandena kan åvägabringas genom ändring av den i administrativ väg utfärdade militära bestraffningsförordningen. Enligt vad upplysts har jämväl inom justitiedepartementet utkast uppgjorts till författningsändringar, avsedda att i allt väsentligt avhjälpa de nämnda bristerna. För övrigt vilja vi påpeka, att antalet disciplinmål överhuvud borde kunna avsevärt nedbringas om militärbefälet vid manskapets fostran anlade mera civila synpunkter och alltmer tillägnade sig den anda, som lägger mindre vikt vid ett mekaniskt tilläpande av disciplinära föreskrifter. I enlighet med en sådan utveckling, som för övrigt redan nu kan spåras på vissa håll, torde även vederbörande befälhavare ofta i stället för att tillgripa disciplinstraff, kunna låta bero vid tillrättavisning. De nu i allmänhet tillämpade disciplinstraffen torde åtminstone för de värnpliktigas del, vilka endast för kort tid iklädas vapenrocken och kanske ej alltid kunna tillägna sig den militära uppfattningen av disciplinförseelserna, med fog kunna sägas ha en verkan helt motsatt den åsyftade.

Utskottets hemställan bifölles av första kammaren utan votering, medan andra kammaren med 83 röster mot 80 biföll reservationen. Frågan hade alltså förfallit vid 1933 års riksdag.

Vid samma riksdag hade i proposition (nr 226) framlagts förslag till sådan ändring i § 20 regeringsformen, att det militära inslaget i högsta domstolen vid krigsrättsmåls handläggning skulle avskaffas. Sedan konstitutionsutskottet avstyrkt bifall till propositionen, stannade vid ärendets behandling

i kamrarna dessa i skiljaktiga beslut, i det att första kammaren biföll utskottets hemställan, medan andra kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antog det genom propositionen framlagda förslaget.

År 1934 tillkallades inom justitiedepartementet sakkunniga för att verkställa utredning av frågan om sådana ändringar i grundlagarna, att spörsmålet om krigsdomstolarnas avskaffande kunde lösas oberoende av bestämmelser i grundlag om jurisdiktionen i militära mål. De sakkunniga uttalade såsom sin uppfattning, att dylika grundlagsändringar icke kunde anses vara förenade med konstitutionella betänkligheter. Det syntes dem tvärtom varken erforderligt eller lämpligt, att regleringen av den militära jurisdiktionen i de lägre instanserna skulle hava grundlags helgd.

På grundval av ett av nämnda sakkunniga uppgjort förslag framlade Kungl. Maj:t genom proposition (nr 98) till 1936 års riksdag förslag till ändrad lydelse av de paragrafer i grundlagen, i vilka krigsdomstolarna berördes. Till stöd för förslaget anförde föredragande departementschefen i propositionen, att genom förslagets antagande den fördelen skulle vinnas, att en reform av krigslagstiftningen kunde genomföras så snart utredningen där- om blivit slutförd. Konstitutionsutskottet avstyrkte i utlåtande (nr 39) bifall till propositionen, därvid utskottet framhöll, att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande icke vore av så brådskande natur, att spörsmålet om de härför erforderliga ändringarna i grundlagarna borde göras till föremål för prövning, förrän ett eventuellt lagförslag angående krigsdomstolarnas avskaffande förelades riksdagen. För ett uppskov med grundlagsfrågan talade enligt konstitutionsutskottets mening även att frågan om en humanisering av den militära strafflagstiftningen ännu väntade på sin lösning. — Konstitutionsutskottets hemställan om avslag å propositionen bifölls av riksdagen.

Beträffande strafflagen för krigsmakten må här erinras, att sakkunniga för utredning i ämnet tillkallats år 1922, 1925, 1935 och 1936, att 1922 års sakkunniga år 1923 avgivit betänkande med förslag angående vissa ändringar i denna lagstiftning, att 1935 års sakkunniga den 30 september 1935 avlämnat ett betänkande rörande grundlinjerna för en revision av strafflagen för krigsmakten samt att övriga utredningar avbrutits. Den utredning, som påbörjats år 1936, avbröts den 22 december 1939, då Kungl. Maj:t förordnade att utredningsarbetet skulle vila tills vidare. Den 30 oktober 1941 förordnade Kungl. Maj:t att utredningen skulle återupptagas och fullföljas på grundval av tidigare utarbetade riktlinjer och lagutkast samt under beaktande av såväl de erfarenheter som kunde vinnas rörande tillämpningen av den militära strafflagstiftningen under det pågående stormaktskriget som ock av arbetet med revisionen av allmänna strafflagens speciella del. Denna utredning har med visst avbrott pågått sedan år 1941.

I nu förevarande motioner anföres följande:

Såsom av riksdagsberättelserna för de senare åren framgår, är frågan om en revision av strafflagen för krigsmakten under utredning. Såvitt av till-

gängliga handlingar kan inhämtas, ingår icke i direktiven för utredningsmannen att även framlägga förslag om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid. Mot realiserande av detta gamla reformkrav — till övervägande framfört redan i en riksdagsskrivelse 1901 och senare behandlat vid 1908, 1914, 1919, 1920, 1932, 1933 och 1936 års riksdagar — ha inom riksdagen väsentligen framförts två erinringar, avseende reformens samband dels med processreformen och dels med revisionen av den allmänna strafflagen. Det hinder, som kunnat anses ligga i den pågående utredningen om rättegångsreformen, är numera undanröjt. Den av riksdagen antagna nya rättegångsbalken har av processlagberedningen föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1947. Vad åter angår revisionen av den allmänna strafflagen, är den i full gång och kan beräknas slutförd inom några få år. Revisionen av strafflagen för krigsmakten pågår också parallellt härmed. Vid dessa förhållanden synes tiden vara kommen att till förnyat övervägande upptaga frågan om behörighet för de allmänna domstolarna att upptaga mål om brott även mot strafflagen för krigsmakten.

Såsom det framhölls i 1933 års proposition, äro krigsdomstolarna i fredstid till sin verkan brottmålsdomstolar rörande en viss kategori medborgare och stå därför ej i god överensstämmelse med principen om medborgarnas likhet inför lag och rättsskipning. Med hänsyn till deras sammansättning med officerare såsom bisittare känna sig otvivelaktigt de värnpliktiga i åtskilliga slag av mål stå i ett visst motsatsförhållande till dessa rättens ledamöter, vilka de närmast betrakta som sina åklagare. Det är förklarligt om en domstol, i vilken sitta representanter för officerarna men icke för de värnpliktiga, för dessa senare ter sig något ensidigt sammansatt. När återigen en officer står tilltalad, har han sina ämbetsbröder i domstolen, och det ligger nära till hands att antaga, att dessa skola se på hans brott med en mildhet som icke kommer deras underordnade till del.

Att dessa erinringar mot krigsrätternas sammansättning icke äro uteslutande av teoretisk art bestyrkes av MO:s ämbetsberättelser. I 1933 års proposition förekommer för övrigt ett direkt uttalande härom av dåvarande militieombudsmannen, vilken, allt under det han betygade att de nuvarande krigsrätterna visat sig fungera i stort sett mycket tillfredsställande, förklarade, att man enligt hans erfarenhet i ett och annat fall kunnat i de militära krigsrättsledamöternas vota spåra en viss benägenhet att alltför mildt bedöma handlingar begångna av personer, som varit med dem i militärt hänseende ungefär likställda. Vidare kunde, fortsatte MO, icke bortses från den omständigheten, att den militära domstolsledamoten såsom den tilltalades förman eller överordnade intoge en sådan ställning, att stora svårigheter för denne domare uppkomme att betrakta den tilltalades sak med fullkomlig övöld.

I liknande riktning uttalade sig bland andra remissinstanser Göta hovrätt. Särskilt i sådana mål som gällde brott mot krigslydnaden, förolämpning eller våld mellan över- och underordnad samt tjänsteförseelser av olika slag — sade hovrätten, vars president är en tidigare MO — kunde de militära bisittarna i rätten, även om deras vilja till full objektivitet vore aldrig så stor, svårligen helt frigöra sig från sin allmänna inställning till företeelser av dylik art. Ehuru krigsdomstolarna i flertalet mål torde ha fungerat tillfredsställande, vore själva systemet såsom sådant enligt hovrättens mening olämpligt och kunde i påfrestande situationer visa sig oförmöget att bestå provet.

Ingenting torde ha förekommit, som kan antagas vara ägnat att rubba riksdagens vid upprepade tillfällen dokumenterade principiella inställning till denna fråga. Krigsårens erfarenheter torde icke kunna återopas av reformens motståndare, eftersom det aldrig varit fråga om annat än krigsdom-

stolarnas avskaffande i fredstid; vid mobilisering helt eller i väsentliga delar av krigsmakten torde en särskild domstolsorganisation, motsvarande de nuvarande fältkrigsrätterna, icke kunna undvaras.

För att icke på något sätt komplicera processreformens ikraftträdande torde det kravet ej böra uppställas, att de båda reformerna skola genomföras samtidigt. Däremot synas revisionen av strafflagen för krigsmakten och reformen av krigsdomstolarna böra genomföras på en gång.

Utskottet.

Som av den lämnade redogörelsen framgår har frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid vid åtskilliga tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Två gånger har riksdagen också begärt utredning och förslag i ämnet. 1920 års riksdag anhöll sålunda i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Den utredning, som verkställdes i anledning av denna riksdagsskrivelse, resulterade 1922 i ett förslag om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid, men detta förslag blev aldrig förelagt riksdagen. 1932 års riksdag begärde, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om undersökning, huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde redan under nuvarande rättegångssystem ske, samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas. Med anledning av denna riksdagens begäran verkställdes en ny utredning och som resultat av denna framlades vid 1933 års riksdag en proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes. Enligt detta förslag skulle regements- och stationskrigsrätterna upphöra och s. k. militära mål i stället upptagas av de allmänna underrätterna, vilka därvid skulle vara att anse som krigsdomstolar. Lagförslaget avslogs emellertid av första kammaren. Såsom skäl för avslag hade utskottet i sitt avstyrkande yttrande över förslaget åberopat av lagrådet framförda konstitutionella betänkligheter mot lagstiftningens genomförande utan samtidig ändring av vissa paragrafer i regeringsformen som berörde krigsdomstolarna. Utskottet hade även hänvisat till frågans samband med en av riksdagen begärd utredning rörande möjligheten av en humanisering av strafflagen för krigsmakten. Utskottet gjorde däremot icke gällande, att det principiellt riktiga skulle vara att behålla krigsdomstolarna.

När vid 1936 års riksdag proposition framlades med förslag till sådana jämkningar i regeringsformen att konstitutionella hinder icke skulle möta för avskaffande av krigsdomstolarna, avslogs förslaget med den motivering, att spörsmålet om de härför erforderliga ändringarna i grundlagarna icke borde göras till föremål för prövning förrän ett eventuellt lagförslag angående krigsdomstolarnas upphörande kunde framläggas.

De skäl för krigsdomstolarnas avskaffande som utskottet åberopat i sina utlåtanden i ämnet vid 1920 och 1932 års riksdagar, torde alltjämt äga giltighet, och de ha, ehuru reformfrågan icke ännu bringats till sin lösning, ej blivit motsagda av majoriteten inom riksdagen. Utskottet finner sig vid sådant förhållande sakna anledning att i detta sammanhang ånyo utveckla alla de skäl, som enligt utskottets mening tala för en sådan reform. Utskottet vill därför nu endast framhålla vissa huvudsynpunkter.

Det har sedan lång tid tillbaka i olika hänseenden ansetts olämpligt att söndersplittra domstolsorganisationen genom att skapa specialdomstolar för olika arter av mål. Särskilt olämplig har en sådan anordning med specialdomstolar ansetts vara inom straffrättsskipningen. Genom att vissa grupper av medborgare i brottmål hava att svara inför särskilda domstolar kan lätt grundsatsen om allas likhet inför lagen komma att trädas för nära. Principen har därför varit att avskaffa specialdomstolarna, där icke vägande skäl talat för deras bibehållande.

Vad särskilt krigsdomstolarna angår lär ock vara obestriddt, att de inom breda folklager icke uppbäras av samma förtroende som de allmänna domstolarna. Orsaken till denna bristande tillit torde främst vara att söka i krigsdomstolarnas sammansättning. Hos menige man inger denna lätt den misstanken, att manskapets synpunkter icke bliva behörigen beaktade, då inom domstolen sitta endast överordnade och ej någon representant för manskapet.

Som motiv för krigsdomstolarnas bibehållande har i främsta rummet åberopats behovet av militär sakkunskap inom domstolarna, när dessa hava att bedöma militära brottmål. Enligt utskottets mening fordras icke i de militära målen speciell fackkunskap i högre grad än i åtskilliga andra mål, som handläggas av de allmänna domstolarna. Man torde snarare kunna säga, att vid dessa ofta förekomma mål av betydligt mera invecklad och säregen beskaffenhet än de militära brottmålen. Därest undantagsvis behov av militär sakkunskap skulle föreligga, skulle sådan kunna tillföras de allmänna domstolarna på samma sätt som eljest sker då särskild fackkunskap erfordras.

Bakom kravet på militär medverkan i krigsdomstolarna står enligt utskottets uppfattning icke ett verkligt behov av sådan sakkunskap för att klarlägga ett eljest svårförståeligt händelseförlopp utan snarare en fruktan för att den militära uppfattningen om disciplinens betydelse icke skall bliva tillräckligt beaktad i en domstol som icke delvis består av militärer. Utskottet inser till fullo disciplinens betydelse för en stark försvarsmakt, men utskottet anser, att det saknas anledning antaga, att de allmänna domstolarna icke i tillbörlig utsträckning skulle beakta de disciplinära synpunkterna.

Då utskottet på grund av vad nu anförts anser övervägande skäl tala för att krigsdomstolarna avskaffas, hyser utskottet liksom vid 1920 och 1932 års riksdagar den uppfattningen att det endast är under fred som särskilda krigsdomstolar kunna avvaras. Under krig — varmed synes böra likställas tid varunder rikets krigsmakt eller del därav för annat ändamål än övning stäl-

les på krigsfot — torde en organisation med särskilda krigsdomstolar vara nödvändig. Detta förhållande kan emellertid icke anses utgöra ett skäl för deras bibehållande även under fredliga förhållanden. Kärnan i de krigsrätter, som enligt på förhand fastställd organisation skola finnas under krigstid, kommer att bildas av de ledamöter i de allmänna domstolarna, som redan i fredstid sysslat med de militära målen.

Vid en överflyttning av krigsdomstolarnas rättsskipning å de allmänna domstolarna möta uppenbarligen vissa organisatoriska och praktiska spörsmål, som kräva beaktande ur såväl allmänna processuella som militära synpunkter. En viktig fråga, som torde böra bli föremål för undersökning, är om den lämpliga avvägningen mellan befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt och straffrättsskipningen i egentlig mening. Liksom år 1920 och år 1932 finner utskottet ej anledning föreligga att förorda att den disciplinära bestraffningsrätten avskaffas. I detta samband torde emellertid även böra övervägas, huruvida de former, i vilka den disciplinära bestraffningsrätten nu utövas, kunna anses i allo lämpliga och betryggande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Under den tidigare diskussionen om krigsdomstolarnas avskaffande har gjorts gällande, att frågan ägde samband dels med processreformen och dels med revisionen av strafflagen för krigsmakten. Av dessa skäl har krigsdomstolarnas avskaffande också gång på gång ställts på framtiden. Då det emellertid nu svårigen kan antagas, att en reform av krigsdomstolarna skall kunna genomföras tidigare än den nya rättegångsbalken skall träda i kraft, vilket som bekant av processlagberedningen föreslagits skola ske den 1 januari 1947, möter ur denna synpunkt icke längre något hinder mot reformen.

Vad åter revisionen av strafflagen för krigsmakten angår synes det uppenbart, att denna äger ett så starkt samband med förevarande fråga att de båda reformerna såvitt möjligt böra genomföras samtidigt. En ny strafflag för krigsmakten måste med nödvändighet även medföra ändringar i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes, och det skulle därför vara opraktiskt att vidtaga ändringarna i sistnämnda lag i två olika etapper, först dem som föranledas av den nya strafflagen för krigsmakten och sedan, måhända endast kort tid efteråt, dem som nödvändiggöras av krigsdomstolarnas avskaffande. Den sammanlagda tid, som skulle erfordras för reformarbetet, skulle otvivelaktigt komma att icke oväsentligt minskas, om arbetet med båda frågorna kunde ske samtidigt.

Då arbetet med revisionen av strafflagen för krigsmakten börjar nalkas sin fullbordan, är det enligt utskottets uppfattning angeläget att en utredning av frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid snarast påbörjas för att den må kunna slutföras samtidigt med reformen av strafflagen för krigsmakten.

Utskottet får på grund av det anförda hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta

verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid samt för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, som därav kan föranledas.

Stockholm den 20 mars 1945.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson, Westman, Karl Johan Olsson, Linnér, Ahlkvist* och *Siljeström*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Werner, Olsson* i Mellerud, *Berg, Ljungberg, Landgren, Rylander* och *Skoglund* i Umeå.

Reservationer:

1:o) av herrar *Linnér, Siljeström* och *Ljungberg*, vilka ansett att utskottets utlåtande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Det är numera en allmänt omfattad mening, att det är olämpligt att söndersplittra ett lands domstolsorganisation genom att tillskapa specialdomstolar för olika slag av mål; vid de allmänna domstolarna böra upptagas alla mål, vilkas bedömande icke med nödvändighet kräver speciell sakkunskap hos domarna. Emellertid är det uppenbart, att vissa slag av mål äro av den art, att de icke kunna på tillfredsställande sätt handläggas och avdömas utan att teknisk sakkunskap inom visst fackområde finnes representerad i domstolen. Frågan om och i vilken omfattning specialdomstolar böra finnas måste i regel avgöras ur huvudsakligen praktiska synpunkter.

Av den lämnade redogörelsen för de mål, som nu höra till krigsdomstolarna, framgår att bland dessa äro upptagna åtskilliga, som avse brott, vilka äro straffbelagda även i allmänna strafflagen. De äro hänfödda till krigsmål, därför att brotten begåtts av militär personal antingen inom militärt område mot annan militärperson eller avsett krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom. Andra mål åter äro sådana, som avse brott, vilka endast äro behandlade i strafflagen för krigsmakten. Dessa senare mål äro i regel av den beskaffenheten, att för deras bedömande erfordras tillgång till militär sakkunskap. Enär detta behov särskilt framträder i fråga om straffmätning och vad därmed äger samband, kan denna sakkunskap icke tillföras domstolen genom parterna; sakkunskapen måste vara inlemmad i domstolen och de

sakkunniga utlåtandena måste avges under domaransvar. Alldeles särskilt framträder nödvändigheten härav under krigstid.

Sist anförda omständighet ävensom det oundgängliga behovet att under krig ha domstolen omedelbart tillgänglig vid fältförbanden medför, att det är uteslutet att i krigstid vara utan en organisation med särskilda krigsdomstolar. Men om krigsdomstolarna avskaffas i fredstid, blir följden att i krig en oprövad organisation under svåra förhållanden övertager denna viktiga rättsskipningsuppgift. De militära ledamöter, som då måste få säte i dessa domstolar, komma att vara helt oerfarna i domstolsgöromål.

I detta sammanhang vill utskottet jämväl fästa uppmärksamheten på de av första lagutskottet vid 1933 års riksdag påpekade olägenheterna, som i fråga om den disciplinära bestraffningsrätten kunna uppkomma i samband med ett avskaffande av krigsdomstolarna.

Enligt utskottets mening skulle även för de allmänna domstolarna i organisatoriskt avseende uppkomma allehanda svårigheter, om de nödgades övertaga alla de mål, som handläggas av krigsdomstolarna. Utskottet vill särskilt fästa uppmärksamheten på att den ökning av de allmänna domstolarnas arbetsbörda, som sålunda skulle uppkomma, komme att drabba mycket ojämnt på grund av den olika förläggningen av militära förband inom skilda jurisdiktionsområden. Även om en förstärkning av arbetskrafterna på vissa håll skulle kunna vara tillfyllest, torde det i åtskilliga fall icke kunna undvikas, att domsagoregleringar måste företagas för att bemästra den ökade arbetsbelastningen.

Om således de praktiska synpunkterna tala för ett bibehållande av krigsdomstolarna även under fredstid, kan man enligt utskottets mening ej helt bortse från den i motionerna omnämnda misstro, som skulle förefinnas mot krigsdomstolarna. Redan förekomsten av en sådan misstro är i och för sig ägnad att medföra skada. Emellertid hyser utskottet den uppfattningen, att talet om den militära rättvisan såsom något från den civila rättvisan artskilt härrör från förhållanden, som icke längre äro för handen. Sedan krigsrätterna blivit organiserade med två civila och två militära ledamöter, är det militära inflytandet icke förhärskande. De militära ledamöternas funktion har blivit att under domaransvar stå de civila ledamöterna till tjänst med den sakkunskap, som dessa behöva. I de sällsynta fall, då skiljaktiga meningar förekomma, kunna de militära ledamöterna, endast om de äro ense och vilja frikänna eller döma till ett mildare straff, diktera domstolens beslut. Ej heller ger erfarenheten från senare tid vid handen att, i annan mån än krigslagarna stadga, straffmätningen är olika allt efter de tilltalades militära ställning. Utskottet kan sålunda ej dela den uppfattningen, som kommit till uttryck i motionerna, att vissa folkpsykologiska skäl med sådan styrka tala för krigsdomstolarnas avskaffande, att de praktiska skälen för deras bibehållande ej böra tillmätas avgörande betydelse.

Utskottet hyser alltså den meningen, att ett fullständigt avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid icke är tillrådligt. Emellertid anser utskottet det icke vara uteslutet, att åtskilliga av de mål, som nu handläggas av krigsdom-

stolar, utan olägenhet skulle kunna överföras till de allmänna domstolarna. Med hänsyn till utskottets ovan angivna principiella inställning till frågan om specialdomstolar anser utskottet att en utredning härom bör äga rum.

Utskottet får på grund av det anförda hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som höra till krigsdomstolarnas upptagande, kan låta sig genomföras.»

2:o) av herrar *Westman* och *Werner*, vilka anført:

»Som skäl för yrkandet om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid har i främsta rummet åberopats att de utgöra brottmålsdomstolar för vissa kategorier av medborgare och att detta förhållande icke låter sig väl förena med principen om allas likhet inför lagen. Dessutom har hävdats att krigsdomstolarnas sammansättning är olämplig och odemokratisk och att dessa domstolar i följd därav icke uppbäras av medborgarnas förtroende. Några egentligen nya skäl för krigsdomstolarnas avskaffande ha icke framförts i nu förevarande motioner. Motionärerna synas icke heller vilja göra gällande att rättstillämpningen enligt strafflagen för krigsmakten vid krigsdomstolarna i och för sig är mindre objektiv än rättsskipningen vid de allmänna domstolarna enligt allmän lag.

Att principen om allas likhet inför lagen trädess för nära därigenom att vissa kategorier av medborgare under särskilda förhållanden lagföras vid krigsdomstolarna torde ingalunda vara oomtvistligt. Om det kunde visas att den straffrättsliga bedömningen vid krigsdomstolarna jämlikt för krigsmakten gällande lagstiftning ledde till orättvisor eller till strängare straff än som under i övrigt oförändrade förhållanden skulle följa vid lagföring inför de allmänna domstolarna, vore en reform — men icke nödvändigtvis ett avskaffande — av krigsdomstolarna påkallad. Att missförhållanden av sådan art verkligen föreligga har emellertid icke på ett övertygande sätt visats. Från olika håll har tvärtom hävdats att rättsskipningen vid de militära domstolarna snarare leder till en mildare bedömning än vid de allmänna domstolarna. Detta gäller främst egendomsbrott och vissa andra brott som icke äro av specifikt militär natur. I själva verket torde åtskilliga värnpliktiga och andra som nu lagföras vid krigsdomstolarna föredraga lagföring i sådan ordning. En rättegång vid krigsdomstol torde som regel vinna mindre offentlighet än en rättegång vid vanlig domstol, och verkningarna av en fällande dom torde därför mången gång bliva mindre ödesdiga för den sakfällde.

Även påståendet att krigsdomstolarna icke uppbäras av samma förtroende som de allmänna domstolarna torde i betydande grad vara en kvarleva från en tidigare uppfattning. Sedan krigsrätterna blivit organiserade med två civila och två militära ledamöter, är det militära inflytandet icke längre förhärskande och de militära ledamöternas funktion har faktiskt huvudsakli-

gen blivit att stå de civila ledamöterna till tjänst med den sakkunskap som de behöva. I de relativt sällsynta fall då skiljaktiga meningar förekomma i krigsrätten, kunna de militära ledamöterna endast om de äro ense och vilja frikänna den tilltalade eller döma honom till ett mildare straff än de civila ledamöterna diktera domstolens beslut. Om påståendet att det råder en misstro mot krigsdomstolarnas rättsskipning är riktigt, torde i första hand böra undersökas vari orsaken till denna bristande tillit kan ligga. Man torde finna förklaringen däri att krigsdomstolarnas sammansättning växlar alltefter den tilltalades militära grad och tjänsteställning. Vid åtal mot officerare och underofficerare utgöras de militära domstolsledamöterna av officerare eller underofficerare, men vid åtal mot manskapet sitta inga med dem jämställda i rätten. Detta förhållande kan med visst fog ingiva en tilltalad av manskapet den föreställningen att han befinner sig i en oförmånligare ställning än övriga tilltalade och att hans synpunkter icke vinna tillbörligt beaktande hos domstolen. En ändamålsenlig lösning av den föreliggande lagstiftningsfrågan synes därför vara att krigsdomstolarnas sammansättning ändras såtillvida att de tillföras ett visst lekmannainslag och därjämte möjligen en större domarekompetens hos domstolens militära bisittare. I detta sammanhang må även erinras om att överbefälhavaren genom en nyligen utfärdad order inskärpt vikten av att de militära bisittarna i krigsdomstolarna äga nödiga kvalifikationer för sitt värv.

I den mån det verkligen råder någon misstro mot den militära rättsskipningen torde denna i främsta rummet vara riktad mot den dömande verksamhet, som utövas av befälhavarna i disciplinmål. I den för disciplinmål stadgade ordningen åläggas nämligen kännbara straff utan någon egentlig rättegång, och det material, på vilket befälhavarna ha att grunda sitt avgörande, är ofta mycket bristfälligt. Om krigsdomstolarna avskaffas torde det emellertid i ännu högre grad än vad nu är fallet vara nödvändigt att bibehålla en särskild ordning för behandlingen av ifrågavarande förseelser. Det synes av praktiska skäl ogörligt att överföra dem till de allmänna domstolarna. Om krigsdomstolarna bibehållas, skulle det däremot måhända vara möjligt att låta dessa förseelser i ökad utsträckning behandlas av krigsdomstol.

Någon utredning har icke förebragts rörande de organisatoriska och ekonomiska konsekvenser som skulle följa av krigsdomstolarnas avskaffande. Om de militära målen förlades till de allmänna domstolarna skulle dessas arbetsbelastning med all säkerhet komma att ökas i mycket hög grad, och en ur alla synpunkter opraktisk fördröjning med målens avgörande torde härigenom kunna befaras. Så skulle särskilt bliva fallet i fråga om de domstolar som hava flera militära förband inom sitt domsområde. Beträffande dessa domstolar skulle en personalförstärkning uppenbarligen bliva erforderlig och även domsagoregleringar kunna bliva nödvändiga.

Det må i detta sammanhang erinras om att genomförandet av den nya rättegångsbalken kommer att ställa stora krav på de allmänna domstolarna, och det synes ur denna synpunkt olämpligt att försvåra övergångstiden ge-

nom att belasta dessa domstolar även med de militära målen. Ett avskaffande av krigsdomstolarna synes bl. a. med hänsyn härtill ej böra ske, innan tillräckliga erfarenheter i olika hänseenden vunnits rörande det nya rättegångsförfarandet.

Vid en översyn av krigsdomstolarnas sammansättning och funktioner torde det böra övervägas om och i vad mån handläggningen av vissa mål, där särskild militär fackkunskap icke erfordras, lämpligen kunna överflyttas till avgörande vid allmän domstol.

Då i vart fall under krig eller vid ett krigsutbrott krigsdomstolarna icke ens enligt motionärernas uppfattning synas kunna undvaras, måste det framstå såsom i hög grad irrationellt och såsom en bristande beredskap att vid krigsutbrott tillsammans med krigsförberedelserna i övrigt nyorganisera krigsdomstolarna. Dessa skulle då utan nödig erfarenhet komma att under mycket svåra förhållanden omedelbart träda i funktion såsom domstol på ett för ledamöterna i dessa domstolar oprövat rättsområde.

Då vi sålunda hysa den uppfattningen att övertygande skäl hittills icke förebragts för ett fullständigt avskaffande under fredstid av krigsdomstolarna, framför allt icke under nu rådande förhållanden, få vi under hänvisning till det sålunda anförda hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag dels om ändring i krigsdomstolarnas sammansättning, därvid frågan om ett visst lekmannainflytande ävensom en större domarekompetens hos domstolens militära bisittare jämväl synes böra övervägas, dels ock huruvida och i vad mån vissa mål, vilka nu upptagas vid krigsdomstol, lämpligen kunna överföras till avgörande vid allmän domstol.»